

TRADICIJSKI SADRŽAJI U ARDALIĆEVU I ARALIČINU DJELU

Sažetak: Osim kao istaknuto ime književne suvremenosti, Aralicu recipiraju i kao "Homera iz Promine", a samo djelo nerijetko kao svojevrsnu Odiseju Dalmatinske zagore". Dio takvih atribucija valja potražiti u činjenici da povijest i suvremenost zagorske Dalmacije, sa svim oblicima njezine materijalne i duhovne kulture, nigdje nije našla tako dubok i rječit književni izraz kao što je to u njegovim knjigama. Na pozadini povijesne zbilje koju tematizira, u Araličnim knjigama progovara i živi povijest jednoga kraja, ona braudelovska povijest ispod stola za koju nije bilo mjesto u velikim herbarijima. Povijest je to koja se hrani čovjekovom svakodnevicom, običajima, navikama, gradnjama, pjesmama i guslama, riječima pripovjedača, u kletvama, osvetama...; Povijest koja svoje trajanje zahvaljuje čovjekovoj borbi za održanje, vremenskim nedaćama i zadatostima. Po navedenim odrednicama Araličino djelo, slično djelima pisaca poniklih iz bliskog ili sličnoga miljea (Božić, Raos, Jelić...), predstavlja riznicu podataka o kraju i nepresušni je folklorni i tradicijski bunar.

Navedena Araličina građa, držim, djelatno korespondira s nekim sadržajima što ih tematizira Ardalićeva knjiga Bukovica, narodni život i običaji. Nastala na poticaj Odbora za narodni život i običaje JAZU 90-ih godina 19. stoljeća, Ardalićeva knjiga naime opisuje život i običaje bukovičkog kraja na temelju upitnika što ga je 1897. Antun Radić sastavio i odaslao sa željom očuvanja i spašavanja autentične tradicijske narodne/pučke kulture.

U radu je naglasak na onim sadržajima tradicijske kulture ugrađenima u Araličinu književnost, uvijek sa sviješću da tradicija, u širokom spektru njezinih sadržaja i oblika, nije "tek niz sentimentalnih reminiscencija, nego živ organizam u kojem prošlost i sadašnjost čine cjelinu".

Ključne riječi: Aralica, tradicijska i folklorna riznica, povijest kraja, Ardalić

1. Osim kao jedno od istaknutijih imena književne suvremenosti, Aralica je od dijela kritike recipiran (i) kao pisac konzervativne orijentacije te zamorni pripovjedač bez sluha za moderno¹, ali i kao guslar zagorske Dalmacije, “mudrac s Promine” i “Homer iz Promine”², a samo djelo – u njegovim bremenitim izvodima, kao “svojevrsna Ilijada i Odiseja Dalmatinske zagore”. Razlog navedenome, osim neprikrivenih animoziteta, valja potražiti i u činjenici da povijest i suvremenost zagorske Dalmacije, sa svim oblicima njezine materijalne i duhovne kulture, nigdje nije našla tako dubok i rječit književni izraz kao što je to u njegovim knjigama, poglavito u ovoj posljednjoj, gotovo 1000 stranica opsežnoj - *Životu nastanjenju sjenama*.³ Sastavljena od osam knjiga, od kojih svaka od tri pisma koja je Aralica pisao prijatelju i uredniku/lektoru svojih knjiga Zlatku Crnkoviću, pisana je na zgarištu rodne kuće u koju se vratio dočim je podignut stijeg na kninskim zidinama. Adresirana od petka 4. kolovoza do petka 11. kolovoza 1995. - iako stvarno pisana između 2006. i 2009. - pisma govore o vremenu nakon oslobađanja okupiranih hrvatskih krajeva i stvaranja preduvjeta za povratak kućama brojnih izbjeglica, među kojima su i članovi Araličine najuže obitelji. U navedeni društveni i vremenski okvir Aralica je ugradio sadržaje društvenog i autobiografskog romana, povijesnoga i romana s rječitim ljubavnim dionicama, a povezuje ih, vješto i književno zanimljivo, (autobiografsko) iskustvo priče u kojoj je sam pripovjedač i glavni lik. Na reljefnoj pozadini povijesnih zbivanja, iz navedenih sadržaja doznajemo brojne zgode i nezgode iz njihovih života, ali iz života zavičaja i mjesta kojima su, u borbi za povijesno održanje, bili prisiljeni odlaziti. Na pozadini povijesne zbilje, koju Aralica slika mjestimice širokim epskim namazima, a ponekad i odveć detaljistički, progovara i živi povijest jednoga kraja, ona braudelovska *povijest ispod stola* za koju nije bilo mjesto u velikim herbarijima. Povijest je to koja se hrani običajima, navikama, gradnjama, pjesmama i guslama, riječima pripovjedača, u kletvama, osvetama, očevim sviralama...; Povijest koja svoje trajanje zahvaljuje ljudskoj svakodnevici i borbi za održanje, vremenskim nedaćama i zadatostima. Po navedenim odrednicama Araličino djelo, slično djelima pisaca poniklih iz bliskog ili sličnoga miljea (Božić, Raos, Jelić...), predstavlja riznicu podataka o kraju i nepresušni je folklorni i tradicijski bunar. Potvrđuje se, što je uvijek pripovjedački produktivno, da je to kraj patrijarhalne heroike, deseteračkih pjesmarica i narodne predaje, legendi i mitskih naslaga, junaka i hajduka, narodnih običaja i lokalizama, kraj moralnih zasada i kršćanskih vrednota, ali ne manje i ukorijenjenih opterećenja, političkih

¹ Usp. *Aralica u očima književne kritike*, knjiga I i II, Znanje, Zagreb, 2006. (Priredila Hrvojkica Mihanović –Salopek)

² www.jedinohrvatska.hr/index.php?...homer-iz-promine...

³ Ivan Aralica, *Život nastanjen sjenama*, Znanje, Zagreb, 2009.

i vjerskih ne/razumijevanja i netrpeljivosti koje su se često prikrivale, ali i izbijale na vidjelo.⁴

Aralica je itekako svjestan snage i značenja što ih navedena baština nudi pravom pripovjedaču. Zato se u pripovijedanju, koje i nije drugo do li pripovijedanje prostora⁵, pisanju knjige nije odrekao ničega, već se obilno koristio folklornom građom, poslovicama, rečeničnim i poslovičnim sklopovima i slično. Nazvavši navedenu građu svojim (ali i pučkim) *univerzitetima*, Aralica je posredno odgovorio na pitanje što mu ta građa predstavlja i kakva je njezina uloga u njegovoj književnosti.

Dio navedene Araličine građe, držim, djelatno korespondira s nekim sadržajima što ih tematizira Ardalićeva knjiga *Bukovica, narodni život i običaji*.⁶ Nastala na poticaj *Odbora za narodni život i običaje JAZU* 90-ih godina 19. stoljeća, Ardalićeva knjiga naime opisuje život i običaje bukovičkog⁷ ruralnog kraja s miješanim pravoslavnim i katoličkim stanovništvom, uglavnom stočara koji održavaju veze sa Zadrom, Vodicama i Šibenikom⁸, na temelju upitnika što ga je 1897. Antun Radić sastavio i odaslao sa željom očuvanja i spašavanja autentične tradicijske narodne/pučke kulture. U tom upitniku - na koji je odaziv bio znatan na svim stranama, od središnje Hrvatske i Slavonije do BiH, Crne Gore i Srbije - a sve sa željom da se ništa ne zaboravi, Radić je naznačio i posebne odjeljke za pisce/etnografe u kojima je trebalo opisati i karakteri-zirati "lokalne, regionalne, etničke, vjerske i jezične/ dijalektalne grupne pripadnosti u seoskoj zajednici ili rodnom kraju etnografa/dopisnika. Nakana je bila da se život opiše što vjernije i detaljnije, pa su otuda u Ardalićevoj knjizi posebno obrađene teme: *Priroda (narav) oko čovjeka; Tjelesni ustroj naroda; Jezik (izgovor, naglasak), Riječi; Životne potrepeštine; Rad, sprave, oruđe; poslovi; Društveni život* (život u zadruzi, život u obitelji, *Običaji* (svakidašnji, godišnji, uz životni ciklus); *Običaji u općenju s ljudima* (prijateljstvo, pobratimstvo, kumstvo, susjedstvo, poznanstvo...); *zabave/igre; Poezija, priče* - lokalne pripovijesti i legende o junacima i hajducima; *Vjerovanja; iskustvo, znanje i mudrovanje* (poznavanje zemalja i naroda, poznavanje prošlosti), *Mišljenje o ljudima i životu*, drugim vjerama i dr.⁷ Tako je sakupljena obilna građa poticajna kako proučavateljima/etnoložima, tako i za svekolike kulturološke interpretacije i rekonstrukcije.

⁴ Vidi *Književnu kroniku*, u: *Forum*: mjesečnik Razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti, god. 49 (2010), knj.82, br.7-9 (srpanj-rujan), str. 967-977.

⁵ Michael de Certeau, *Invencija svakodnevice*, Naklada MD, 2002.

⁶ Vladimir Ardalić, *Bukovica: narodni život i običaji* (priredio, sastavio rječnik, napisao predgovor i komentar Živko Bjelanović), SKD Prosvjeta, Zagreb, 2010.

⁷ Usp. Pieter Plas, *Narod, govor, Akademija: Interdiskurzivnost i kolektivni identitet u jednoj sjevernodalmatinskoj etnografiji 1899.-1900.*, u: *Narodna umjetnost* 45/2, 2008., str.7-43.

Bez želje za sustavnim opisom svih sadržaja pučke/tradicijske kulture ugrađene u Araličinu naraciju, u našem radu upozorit ćemo na neke od sadržaja vidljive i sa značenjem u oblikovanja njegova ljudskog i književnog svjetonazora. Riječ je o sadržajima tradicijske i pučke kulture, vjerovanjima, običajima, kletvama i zaklinjanjima, poslovicama i gnomskim izričajima, odjeći i alatima te svemu što je oblikovalo život njegova kraja i ljudi tijekom zadnjega stoljeća koliko knjiga vremenski oprostuje. Dakako, uvijek sa sviješću da tradicija, u širokom spektru svojih sadržaja i oblika, nije, kako veli Eliot, “tek niz sentimentalnih reminiscencija, nego živ organizam u kojem prošlost i sadašnjost čine cjelinu”⁸, pa je zato i nadasve produktivna u njegovu pripovijedanju.

U gradnji svojih djela – a povijest je gradnja u jeziku – Aralica se često služio **lokalizmima**:

japija (građa za kuću),
sapone,
vinčanica,
rožnjike (jed. rožnjike),
kosir,
divenica (jelo od krvi, loja i kukuruzna brašna),
grla (naziv za španjolsku groznicu),
korta (obiteljska loza),
jari grah,
šuljani ječam,
oškopac,
perčin,
deračina (krađa),
bikar (mesar),
kontin (međaš),
pitorak,
kurum,
mukteševina (nezarađeno vino ili jelo),
podledariti (cipele),
šiolavanje,
matavuljanje (ponositi se onim čega bi se trebalo stidjeti),
šuverin (šibice),
drtesina (augmentativ za dijete, pučko/pogrdno),

⁸ Tomas Stearns Eliot, *Tradicija i individualni talent*, cit. prema: Miroslav Beker, *Moderne književne teorije*, MH, Zagreb, 1999., str.95.

kartina (papir za cigarete),
bordoška juha (protiv peronospore),
mobilja,
zijana (šteta),
mazija,
masovine/masovice (masovna okupljanja),
špiritjera,
ćarica (boja na licu/vedrina u glavi),
mlakonja,
karabituša,
pisak,
koporan,
aljak,
suveznik,
kapa sa pola veza,
čagljati,
guća,
prtenjača,
kapula,
rešta,
manjurica,
traveša,
đilet,
krožet,
kotluša,
tuknut (u glavu),
liman (oluk za vodu),
žrvljarin (budilica),
lućerna,
kulak,
pumperice,
klampe,
tatule,
divizme,
cimperavati,
beštimadur,

dalamit (eksploziv),
šihta (smjena u radu),
vučije (drvene posude za vodu),
gumenjaši,
puntine (pribadače),
belegija,
jamčarica,
punta (bolest upale pluća),
maća na plućima (sjena na plućima),
bavul (kufer, sanduk),
prčevit,
malovan,
praljак,
špage,
visak,
ćuskija,
povrzlo,
korniž,
upartati (staviti među dioničare),
biljac,
sukanac,
podglavač (jastučić),
pulastar,
nâpolica (zemlja dana u obradu uz cijenu od pola dobiti),
tušt,
štir,
loboda,
dotepenac,
promoćuran,
okruge,
traverše,
šalturica,
điran,
vilašiti,
maganjan (od rođenja tjelesno zakinut),
kljâjo (čovjek bez šake, odnosno bez ruke),

colo (čovjek s čijim nogama nije u red),
ćoro,
klepo,
gvero,
bena,
pržun (zatvor),
drúga (drugarica/prijateljica),
zloran (slaba apetita),
bularica,
harar,
břmbeč (biljka),
depožit,
kvit,
timun,
žlajba,
šćitavanje,
sadno (na magarcu),
laprdanje,
uspaljenica,
meraklija,
bezecirati,
podest,
antrešelj,
bedrenjača,
kredenc,
ognjištar,
katriga,
dovedenica,
kapunjera,
sampas (uzbuđen, sluđen),
biša (crvotočina),
dozoriti (sazrijeti),
sakrištan,
žunta,
tenditi (dvoriti, služiti, posluživati),
nularica (brašno tipa 0),

bulanje,
rondaš,
muštuluk,
bagulin,
škurja, ... i druge;

frazemima:

ulovljen za riječ,
riba sitnoga zuba (prema: stoka sitnoga zuba),
vaganje svake riječi,
drži li vodu (držati vodu; prema poslovice: drži vodu dok majstori odu),
na sablji dobivena,
dati/davati papa in boca,
slab prema njemu,
kula od bjelokosti,
mišja rupa,
okrenuti/obrnuti brigu na veselje,
ugledno ime,
materijalne slasti (privilegije),
prisni odnos (s vladarom),
sav na majku (nalik na majku),
(uspravan) kao voštana svijeća,
prazne jaslje,
jablanova greda (pri gradnji),
(sjećati se) kao kroz maglu,
bol bolovati,
boljka u grob otjerala,
na ratnoj nozi,
puna kuća siročadi,
mana nebeska,
sušica osušiti (umrijeti od upale pluća),
kao kosir savinut,
nije "ljubila dijete" (nije dojila dijete),
bijel kao anđeo,
dati napismeno,

udati na silu,
urlap za ženidbu (odmor iskorišten za ženidbu),
neće se udati ni za hroma udovca,
pričine priče priča,
kud koji mili moji,
trbuhom za kruhom,
krv dati jedan za drugoga,
(otići) Bogu na račun,
šiba iz raja izišla,
slane srdele (šibom udarati po dječjim dlanovima kako bi se držali reda i rada) / pedagogija slanih srdela,
iskrica (zrno) sumnje,
(imati) tešku narav,
(smradom) puniti glavu,
(s Rkaćima) igrati vražje kolo,
kamo ga sve vrag nosao/nosio,
kud prolaze Turci i trgovci,
borac protiv turskog zuluma,
(neće mu) pljuvati u brk,
žila kucavica,
vino svoga ćaće (domaće vino),
dinārskā sōčicā (padalina),
krsna slava,
podnapiti vina,
pijan besjediti,
dobar komad masnih rebaraca,
(poštovati) žensku čast,
ostati bez kite,
žensko poštenje (nevinost),
ni muško ni žensko,
sastaviti sa zemljom,
naučiti pameti (urazumiti),
pričati šurke babe jurke,
hajdučki teren (područje na kojem vlada hajdučki zakon),
tvrda vjera,
lopov od lopova,

ostavio se njihova društva,
mlado (i) ludo,
curu ugrabio na ružne/curu doveo na ružne (mimo volje roditelja),
bolo oči,
stari vrag (starija osoba pogane naravi i jezika),
pretpotopne vode,
slab na noge,
sjedi i plači,
nositi glavu u torbi,
staviti glavu na panj,
svoj krv nad glavom,
moja godina (moj vršnjak),
srce tame,
gospodari svijeta,
život za svoju dušu (po svojoj volji),
svjetski ljudi,
ogledalo duše (zaviriti u čiju dušu),
colavi zec (hromi zec),
čobanske dokonarije,
sajamske cirkusarije,
popasna doba (vrijeme za ispašu),
udri Jovo nanovo (opet iz početka),
ostavi stati (ako ne ide),
i kvit (dosta),
živa u grob pokopati,
čujem i počujem,
Smiljanići, pokislo vam perje,
stoljeća stabilnosti,
zaskočiti kao vuk magare (iznenaditi),
neprijateljski nastrojeni gubitnik (pol. diskvalifikacija),
rođen za knjigu (nadaren, talentiran),
iskobeljao iz nevolja,
udaren u glavu,
ni strvni ni lovni,
ni travu ne bi zgazio/zgazila,
mogao biti ćaća (stariji), izvan sebe (odsutan, zabrinut),

vraga iz nje istjerati,
stari konj,
mala matura/velika matura,
za kralja i domovinu,
u cvijetu mladosti,
(poslati u) podzemni bataljun,
kamen oko vrata,
podmetnuti nogu,
(ustaša kao) poskok otrovan,
(partizan) golubinja duše,
držati jezik za zubima,
kninski šerif,
(držati) jezik za zubima,
(novac) staviti na stranu,
živa vaga,
smotanu cigaru popušio,
otvoriti oči narodu,
skrenuo udesno,
čovjek posebnog kova,
svoji smo (blizak, rodbina),
dignuti ruku na brata,
krvav ispod kože,
na cjelac,
zaslužni drugovi,
uzeti pušku u ruku,
ako Bog i sreća dadu,
na usta tjera slinu (dobar zalogaj),
riječ od suhog dukata/riječ od suhog zlata,
te turci te palci,
stara momčina/momčetina,
lizati oltare,
sol u glavi,
organi gonjena,
podići rep,
zabiti klin ispod repa,
grebati (za viši položaj),

do vražje matere,
naletio na minu,
milo za drago,
prigode beru jagode,
krupna zvjerka,
nikakvi ćaćetina (na lošu glas),
skida nebo na zemlju,
djevojačka čast,
stari jarac,
vidjeti/vidio svijeta,
sitna kokica (mala žena),
slijep kod zdravih očiju,
sakat kod obje ruke,
dati na škole (školovati),
propljuvati krv (bolest tuberkuloze),
grijesi mladosti,
(preko) velike bare,
grlom u jagode,
pričam ti priču,
parlati po engleški,
(život na) velikoj nozi,
pri punoj pameti,
(ni za) lulu duhana,
salamunsko rješenje,
dlijeto rascvjetalo,
oko iscurilo (oslijepiti),
od kučeta do mačeta (imati sve),
gora škripi (povijanje šume pod naletima vjetra/bure,
slijepo sunce,
ljut kao guja,
u se i u svoje kljuse,
in vino veritas,
tamni vilajet,
vino teče potocima,
kurvin pir,
smilovati kao Bog,

(živjeti u) svom raju,
živu glavu na ramenu,
krv nije voda,
crn obraz,
dati po torbi (po glavi),
svoja kućica-svoja slobodica,
lanjski snijeg,
mozak ispod peke,
ista pašta (isto tijesto, a pogača drugog oblika),
kruha povrh pogače,
s kolca i konopca,
blaži tretman,
praviti se važan/dignuti nos,
zbrda-zdola,
žežen kašu hladi,
učiniti pod moraš,
slatka kao bombon,
lizni danas lizni sutra,
(obukao) dugačke gaće (bahat, objestan),
odoljeti napasti,
palo na prazan želudac,
birano vino (vino za odabrane),
tamburati i lupetati,
ni petkom ni svetkom,
zapasati zid,
lisica koja poštu nosi i vuk koji podne zvoni (zaostali i primitivni kraj),
sretniji nego pametniji,
vragu iz torbe pobjegla,
(iz) jalove krave mlijeko izmuzli,
kao ćorava kokoš na zrno,
(bježati kao) vrag od tamjana,
crna kukavica (stara usidjelica),
iz vragove torbe znao izvući živ i zdrav,
na brk (na poštenje),
zdrav kao cekin,
meka srca (dobre duše),

derati naživo,
kako došlo-tako ošlo,
(imati)kruha do kruha (imati cijelu godinu),
što kobila ovrta to pozobala,
udariti brigu na veselje,
koliko ti srce želi,
slijep kod zdravih očiju,
udaren mokrom krpom po glavi,
upala sjekira u med,
ljubav do ušiju,
mrtav pijan,
imovno stanje,
(na) jedvite jade,
bog i batina (moćan čovjek),
popio svu pamet svijeta,
nitko mu nije do koljena,
praviti (se) važan,
slizati se,
pametna budala,
neprijateljska rabota,
trbuh do zuba,
dobro prošao (kad je u pitanju kazna),
zamandaliti vrata,
(ispreskakao) na pasja kola,
puhati na hladno,
strah Božji,
ne žmekaju se (ne trpe se),
podignuti repicu (uzoholio),
skinuti masku s lica,
da mu guzica vidi puta,
(stoji) kao salivena,
zacopao do ušiju,
usjekao kolac (za nekoga),
postao svoj čovjek,
(u) znoju lica svoga,
točno kao urica,

kućno čeljade,
bila u stalnom prometu (žena koja često mijenja muškarce),
podizati na noge (odgajati/uzgajati djecu),
na zlu glasu,
(vino) udariti u glavu,
(za) jarčevo zdravlje (nizašto),
(dati) ispod ruke,
mlado, ludo i još zaljubljeno,
bič nemili,
lako pri duši,
brdo novca,
vedri i oblači (moćan čovjek),
ozbiljne stvari,
koja je ura (kakvo je vrijeme, i u običnom i u prenesenom značenju),
držati ruke pri sebi,
(da) crna boja proguta čovjeka/noć ga je progutala,
sastaviti sa zemljom,
naučiti pameti,
mišja rupa, (...)

i drugo,

držeći ih prikladnim jezičnim ruhom za ostvarivanje uvjerljive vremenske i prostorne ambijentacije te karakterizacije likova, svejedno jesu li imenovani ili su osnaženi tek prostornim relacijama i sadržajima.

U istoj su funkciji i česte **uzrečice** kojima se koriste ljudi njegova kraja u izražavanju svojeg odnosa prema životu i svijetu u kojemu žive:

- od zla oca i gore matere,
- čast svakome, veresija nikome,
- kako došlo-tako otišlo,
- zidaj kuću kao zgradu, pa dovedi mladu,
- uz nju sa svakom, bez nje ni s jednom,
- ni kopali ni orali,
- kao užena mast, ode sve u propast,
- ili kuj ili ne mrči ruke,

- jahač iz Ljubuške, balin iz puške,
- zar nije bogu plakati,
- ne dijeli nedjelivo,
- da ga vrag od nje daleko odnese,
- sjetila se prdla kudjelje uoči svete nedjelje,
- operacija uspjela-pacijent umro,
- otići ćeš ti u Parčić (u narodu prijeteća uzrečica)
- Smiljaniću, pokislo ti perje,
- u kutu, nikome na putu,
- uvuci dušu u se, ostani mirno i čekaj što će biti (...), potom

poslovice/mudroslovice:

- pas legne, dok se ručak slegne,
- sirotinja nije grijeh/sirotinjo i Bogu si teška,
- oteto prokleta,
- što je curi milo, to se curi snilo,
- kad u kući mačke nema, u njoj miševi kolo vode,
- i fratar na oltaru pogriješi/prevari se i pop na oltaru,
- kad je džep pun i srce je puno,
- izvana gladac, a unutra jadic,
- tuđe nećemo, svoje ne damo,
- besposlen pop jariće krsti,
- milo za drago, oko za oko i zub za zub,
- kasno Marko na Kosovo stiže,
- bolje vrapca u ruci nego goluba na grani,
- što vidiš ne vidi, što čuješ ne čuj,
- čovjek snuje-Bog određuje,
- čuvaj se i Bog će te čuvati,
- tko prvi djevojci, njegova je djevojka,
- kud svi Turci tud i mali Mujo,
- sa svakijem lijepo, s nikijem iskreno (...) te

parole: npr. Amerika i Engleska bit će zemlja proleterska; život damo, Trst ne damo.

Posebno mjesto u pripovijedanju Ivana Aralice imaju *kletve*, u kojima je sadržano pučko vjerovanje o djelovanju na onoga na koga su usmjerene i upućene:

- Moja kćeri, kleta bila!
S košuticom vodu pila,
A s golubom travu pasla!

- Koji veli, ljuta kao guja,
Guja mu se na srđcu savila,
Na srđcu mu zimu zimovala,
A na krilu ljetu ljetovala!

- Koji veli, neljubka je roda,
Ne ljubio od srđca poroda!
Koji veli, sana i drinovna,
Ne imao ni sna ni driema! (str.400),
- uskoro se sam sa sobom pozabavio, pa se o drugima nema kad baviti (str.402),
- u sinje se utopio more (str. 406),
- Bog mu dušu s paklom sastavio (str.409),
- majka mu crnu vunu prela, a bijelu u crno bojila (str. 410),
- *...da mu se zmija u njedra uvukla (str.421),
- proklet da je onaj koji svom ćeljadetu, kad mu se u nevolji obrati, ne pruža ruku (str. 521),
- tko ne osveti – taj ne posveti (narodna),
- Dok ti je snaga u ruci, dušmaninu glavu stuci; vrati žao za jao! (str. 419),
- ima što nemao, a što nemao imao; sve imao i ne bi onoga čega ne bi nemao; onoga čega nema, što skorije imao, pa mu imao ili nemao bilo sve isto; ne znao što je nemati, kako bi mu imao ili nemao bilo svejedno – ništa, praznina (str. 536),
- ime mu se na Labu zatrló i s Laba ga bura po vrletima razvijala (str.780),
- gdje lokao,tu i lajao; a lajati ne prestajao ni kad lokati ne imao što; imao i nikad mu dosta ne bilo; što više imao, to više želio imati, pa iz dana u dan sve gladniji bio (str.536),
- muhe ga i obadi boli, da ga nećista savjest ne bi nikada ubola (str. 538),
- Pamet mu griješila koliko željela, ali mu zato za te pogreške guzica cijenu platila (str. 538),

- (...) bez stida ostao, da ne bi nikad bio bez sramote (str.539),
- (...) prve lubenice u bostanu njemu pripadale; slasno ih jeo, ali mu sve špice u grlu zastale (str.539),
- našao sve što tražio i, tako nalazeći, na kraju puta susreo i ono što susresti nije želio (str.539),
- kad zlo činio, kaznu ne dočekao (str.540),
- Dabogda mu se sjeme zatrlo...,
- Dabogda te živa vrazi na gradelama pekli,

i druge.

Mišljenje da je Aralica, uz ostalo, i pripovjedač tradicionalne kulture obistinjuje se korištenjem mnoštva *poslovica/gnomskih iskaza/izreka/mudrosnica/mudrih pouka*:

- Dubrovačka vjera, nikakva vjera,
- u kutu, nikome na putu,
- Čuvaj se i Bog će te čuvati,
- Čovjek snuje, Bog određuje,
- Kasno Marko na Kosovo stiže,
- Što je Musa pijan besjedio, to je Musa trijezan učinio,
- od zla oca i gore matere,
- čast svakomu, veresija nikomu,
- zidaj kuću kao zgradu, pa dovedi mladu,
- staviti led na usnu da ublaži bol i smanji oteklinu,
- što vidiš ne vidi, što čuješ ne čuj,
- Smiljaniću, pokislo ti perje,
- tko prvi djevojci, njegova je djevojka,
- kud svi Turci tud i mali Mujo,
- sa svakijem lijepo, s nikijem iskreno,
- uvuci dušu u se, ostani mirno i čekaj što će biti,
- Tko čičak posije, draču će požeti; a tko bistru vodu muti, umrijet će žedan, i drugo.

Kao vrstan poznavatelj pučke tradicije, Aralica je i u svoju naraciju ugradio obilje (narodnih) *pjesama* i pjesničkih oblika/refrena:

- Vino piju Drača i Kutlača, kad imadu tad i meni dadu
- Pitaju (me) odakle si Žuti? Hercegovac kao poskok ljuti;

- Bora vama, mladane djevojke,
Lijepe li ste po danu gledati,
Još ste ljepše po noći ljubiti. (str.83)
- Oj ustaše, žalosna vam majka!/Platit ćete Šimu i Budanka (str. 256)
- Nosim kapu sa tri roga, ne bojim se Krista Boga (str.311)
- Po vrtu šeće mačak brkati, A njega slijedi jarac rogati (str.313)
- Gospodar je naša dika, Naš je central sve do vika (str.349)
- Pomoga si gole, bose! Cipelice cure nose!
- Care Karlo, carica ti Zita, što ratuješ kada nemaš žita (str.355);
- Na Poklade sve propade, Nigdje ništa ne ostade, Do u vrtu malo zemlja,
Puca Seja od veselja (str. 604);
- Oj curice, da mi daš, bio bi ti tamburaš (str.672);
- Oj, curice, đekni, đekni, hoćemo li gdje smo rekli; u šumicu, na travicu; oj,
curice, da mi daš, bio bih ti kočijaš (str.672)
- Druže Tito, ljubičice crna, Odnio si do posljednjeg zrna (str.672)
- Druže Tito, odnio si žito. Nećeš puru, dobit ćeš po turu (str.673)
- Daj curo, daj, i nožicom ne mrdaj (str.673)
- Oj, djevojko, kad te niko neće, Lavčevića oće poduzeće (str.688)
- Pogledajte, dragi svati, Što će broj dva kćeri dati (str.716)
- Oj, djevojko, srećo moja, Kamo želi noga tvoja (str.716)
- Ako novca imaš, plati! Ja ću tebi put kazati (str.716)
- Grozd je grožđa plaća slaba, Bolje i to nego ležat džaba (str. 717)
- Daj mi kofer od vrbova pruća, I vodim te do Medića kuća (str.717)
- Odavde se škola vidi. Do nje, curo, sama idi! (str.717)
- Čika Pera jaše konja bela, za njim ide Srbadija cela (str.747)
- Ovca Gala, ovca Žuna, Jeftić gleda iz pržuna, kako Maček miša gona
(str.569)
- Pružila se preko neba duga, bit će Jeftić Mačekova sluga (str.569)
- Kada Srbi kralja okruniše, sve seljačke konje pokupiše (str.584)
- Druže Tito samo zovi, letjet ćemo ko orlovi (str.755)
- Nek se vidi nek se zna, ko je koga izabra (str.768)
- U šoferu tuga pogolema, guma pukla a rezerve nema
- Puška puca, a top riče, Grmi kao grom, Sad ustaša bojak bije/ za hrvatski
dom (str.945), i druge.

Nadalje, Araličina bi naracija bila znatno siromašnija i neuvjerljivija bez cijeloga niza slika, prisprodoma, parabola, molitava, pučkih vjerovanja, opisa

običaja, radova u polju i pri gradnji kuće, pri udadbi i ženidbi (*gonanju*), hajdukovanju i slično.

Evo slike kojom opisuje događaj čuvanja Gospodinova groba⁹:

“Tri dana u godini, na Veliki petak, na Veliku subotu i na Uskrs, tu je odjeću, tu narodnu nošnju, kako smo je prozvali, nosio jedan od prominskih mladića, nikad stariji od devetnaest godina, koji bi sudjelovao, onako po starinsku odjeven kao i svi ostali, s puškom na ramenu, u stražarskoj četi koja je naizmjenice, u stavu mirno, bez micanja bilo kojim dijelom tijela osim kapcima, čuvala pred očima vjernika jedan od pobočnih oltara preuređen u *Gospodinov grob*. Čuvala, u vrijeme misa, od Velikog petka do ponoći uoči Uskrsa, kad bi Spasitelj svijeta uskrsnuo, a stražari koji su grob čuvali popadali po podu crkve svetog Mihovila Arhandela i tu ostali ležati sve do kraja mise, do blagoslova vjernika. U korizmene dane, u župnom dvoru, uz nekog od fratara skupljala bi se četa momaka koja će tog Uskrsa čuvati *Gospodinov grob*. Kandidata nije nedostajalo, tko se od mladića ne bi pred oltarom htio pokazati curama, nije bilo teško ni među njima odabrati lijepe, stasite i pobožne, ali jest bilo teško da momak, koji hoće i koji je dostojan čuvat *Gospodinov grob*, nađe narodnu nošnju. Nju mu župnik ne može pribaviti, a ni samu mu uz pomoć svih rođaka neće biti lako do nje doći, jer je uz Pilu Revačeva tu narodnu nošnju sačuvala još samo nekolicina iz njegove generacije *čobana*, koji su, u većini slučajeva, kad bi postali rudari, narodnu nošnju bacali u stare krpe. A on je, Pile Revačev, s još nekolicinom gajdaša i *godina*, svoju narodnu nošnju sačuvala i pomlađuje ju svake godine na plećima jednog od mladića koji čuvaju stražu na *Gospodinovu grobu*. Mladići bi se uz podršku tetaka, ujna, strina i baba javljali ocu i majci moleći ih da im za uskršnje dane dadu nošnju. A otac bi, uz snažno upletanje svoje žene, prosuđivao kojem će mladiću odjeću dati. Glavno je u procjeni bilo je li to pristojan mladić, da ne pije, da ne ždere i da ne puši, koji će za ta tri dana odjeću znati sačuvati od masnih mrlja, od kaplji crvenog vina i od duhanskog pepela s vrha cigarete u kojemu se može sakriti žeravica, koja, kad padne po *điletu*, pregori i sukno i svilu. (...)”¹⁰

Vrijedno je spomenuti i čest običaj *gonanja*. Evo što o tom, kako sam kaže, “najčudnijem institutu koji je u predaji našao”, piše pisac:

“*Gonanje* nije uvod ni u trajno ljubovanje, ni u ljubavni čin, a najmanje u brak. To je igra kao što je igra hvatanje u kolo ili ples. Muškarac daje inicijativu, žena se na početku opire samo da iskuša dubinu njegove želje i, kad ocijeni da je dovoljna, na *gonanje* pristaje. Ako žena odbija *gonanje*, smatra se to drskošću,

⁹ Sliku spominjem jer je riječ o običaju sačuvanom samo u kraju koji Aralica opisuje. Više, usp. Marko Dragić, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, vol.17, Split, 2009., str. 5-32.

¹⁰ Život nastanjen sjenama, str.174.

ali je na to muškarac ne smije prisiliti, treba muški podnijeti neuspjeh. Budući da muškarci biraju, žene se, izložene navali, osjećaju ugrožene i, jer na to imaju pravo, otkazuju pristanak svima koji to pozele. To izaziva suparništvo među muškarcima i nemile svađe koje odatle mogu proizići. U pravilu, pristanak na *gonanje* mora biti obostran, i mora biti potaknut željom za trenucima užitka u dodiru i maženju bez ikakvih obveza i štete. Dopuštena radnja u *gonanju* je trljanje lica uz lice bez poljupca usnom na usnu i bez poljupca uopće, ali s dopuštanjem da se i usnama, kao i obrazima i bradom, može jedno drugo dodirivati. Ruke mogu biti upotrijebljene samo za obuijanje partnerova zatiljka i maženje po kosi. Može se maziti i rukom o ruku, ali se ni za što drugo ruke ne smije upotrebljavati. Pravilima je predviđeno i sve drugo u vezi *gonanja*. Ukoliko se momak i djevojka u igri zanesu, prekorače ograničenja i pretvore igru u ozbiljan posao, to se mora završiti *ženidbom na ružne*. Odbije li muškarac uzeti ženu kojoj je u *gonanju oduzeo djevojačku čast*, u obranu časti stupaju jatagani njena oca, braće i rođaka¹¹.

Sadržaja vrijednih za razumijevanje kraja iz kojega dolazi i koji opisuje u svojoj književnosti uistinu je pozamašan broj. U pravu su oni koji ističu da je posrijedi izdašna riznica tradicijskog kulturnog obilja zahvaljujući kojoj i njegova književnost ima prepo-znatljiv kolorit i svjetonazor.

2. Osim obilja sadržaja koji povezuju ove dvije knjige koje govore o sličnom prostoru, upozorit ću na još jednu (zajedničku) karakteristiku. Riječ je o shvaćanju prostora koje u sebe uključuje i vjerske/konfesionalne oznake. Naime, u Ardalića sela, stanovnici i kuće imaju atribucije vjerskoga pa se spominju *katolici* ili *kršćani* te *pravoslavni* ili *rišćani*. Iako i Aralica koristi navedena vjerska određenja ("... Starija sestra Manda zagledala se u mlinara Grčića. Tu na Miljacki ima mlinove. Pregazila vodu, ostavila našu vjeru i postala *rišćanica*. Od nje su ti njeni unuci, Sako i Jakovina, dolaze k nama i na Božić i na Uskrs, dobro ih znaš. Od nje je i teta Mara *rišćanica*. I Marina Mika. (...) A druga Revačeva sestra, Joka joj je bilo ime, služila je kao gola sirotinja u Kninu kod trgovca Bilčara i udala se za žandara Dušana Bjegovića. I taj je Bjegović *rišćanin*, pa je Revaču i druga sestra postala *rišćanica*. Dvije sestre i obje napustile našu vjeru, *porišćanile se*. I on je provodio više vremena s *rišćanima* nego s našima, *Bunjevcima*. osim što se nije sa tri prsta krstio, u svemu ostalom bio je njima nalik. Isti oni! Veći *Rkać* od i jednog *Rkaća*. A njima ti je krađa u krvi! Za njih, tko ne zna krasti, ne zna ni živjeti! I po njihovu, ne treba ni živjeti! (...) Kako ih neće biti kad se držalo da momak koji nije ukrao bar deset ovaca ne zaslužuje da se ženi, jer kako će hraniti obitelj ako ne zna krasti? Takav ti je u *Rkaća adet*, a tko što protiv *adeta* može! (...) I onda on, pradjed ti, kamo će, što li će? Hoće li tražiti onoga tko ga okrade

¹¹ Život nastanjen sjenama, str.380.

ili će se praviti blesav i šutjeti. (...) Pušku na rame, nož za pašnjaču i od k sestri Mandi preko vode u Grčiče. (...) Prešao na *rišćansku* vjeru nije (...) ali mu je ćud postala *rišćanska*.¹²), umjesto njih – u smislu razlikovanja – uvodi kategoriju *preko vode* ili ***bunjevačka strana rijeke***:

“(...) da mi je priča o jarcu na Revačevim leđima poznata otkako znam za sebe. Ona je, bez sumnje povezana s *adetom rišćana* koji žive uz **desnu obalu rijeke**, da se momak ne bi trebao oženiti, da se ni jedna cura neće udati, ako prije ženidbe nije ukrao bar deset ovaca, *adetom* što ga je Revač, živeći s *Rkaćima*, na zgražanje *Bunjevaca*, prihvatio i tako za *Bunjevce* postao *Rkaćem*”.¹³

Istu atribuciju, sjećajući se učiteljavanja u Očestovu, rabi Aralica i u sljedećoj slici:

“Dolaziš li preko vode?” pitao me je taj što leži na postelji. Kad sam mu kazao da upravo otuda dolazim, on je, radujući se zbog nečega što nisam s njegove strane rijeke, kazao: “Pa ti si onda *Bunjevac*”!

“Jesam!”

“Iz kojeg *bunjevačkog* sela?”

“Iz Puljana.”

“A čiji si, Boga ti?”

“Pile Revačeva”, predstavio sam se s ove strane vode onako kako sam se predstavljao i s one, *bunjevačke* strane.¹⁴

Gradeći priču prisjećanjem na spomenute učiteljske dane, Aralica navodi: “Znaš li, *Bunjevče*, onu pjesmu što počinje Vino piju Drača i Kutlača?, pita me pijan i nadmen od ponosa ...”¹⁵

Da dvije strane rijeke, kao sinonimi za dva svijeta i dvije vjere, nisu uvijek dobro razumijevani, Aralica posreduje u priči spominjanjem tetke i njezinim neočeki-vanim ponašanjem prigodom unuke Nede, koja se udavala za katolika, pa je s pravo-slavlja trebala proći na katoličku vjeru. Iako se tome roditelji djevojke nisu protivili, Aralica spominje da se tomu gotovo ozlojeđeno protivila baka:

“Nemoj zaboga! Sve drugo, samo to ne! ne prelazi na drugu vjeru, ostani u onoj u kojoj si. Samo ja, koja sam prešla iz jedne vjere u drugu, znam što te čeka i što ćeš sve morati trpjeti”.¹⁶

Aralica ne krije da je navedena razlika tijekom povijesti nerijetko bivala kamen smutnje iz kojega su rađale nevolje i zlo različita predznaka, kako za

¹² Isto, str. 67.

¹³ Isto, str. 68.

¹⁴ Isto, str. 75.

¹⁵ Isto, str. 76.

¹⁶ Isto, str. 93.

vrijeme četnikova i “narodne vlasti” drugoga rata, tako i ona novijih dana. U metonimiji s *ove* i s *one strane vode* odnosno *svog tora s druge strane* i *tora sa svoje strane* nije teško odčitati dio nevolja koje su potakle i pisanje njegove knjige, svojevrsne povijesti zavičaja i kraja.

Iako su navedene razlike u narodu itekako bile prisutne, one - kaže Aralica - nikada nisu bile takve da bi se prekinule sve veze među ljudima i narodom. Štoviše, navodi Aralica, “u Ivoševcima i Čučevu nijednu slavu ne bi slavili, pogotovo krsnu, a da na njima netko od Revačevića nije bio prisutan”.¹⁷ Jer, reći će:

“mržnji nije bilo mjesta! Samo smo se po vjeri razlikovali, ono malo razlika među vjerama nas je spajalo i obogaćivalo, jer smo obostrano ulagali napor da nas razlike ne odvoje, već da nas, pošto ih premostimo, učine u razlici bliskima. (...) I tako je to trajalo iz stoljeća u stoljeće, ne bez trzavica, ali ne takvih da bismo se zamrzili i krenuli jedni na druge. I tako je to trajalo sve dok onima s *druge strane* nije stavljeno zadaću da, po diktatu *srca tame* na Oplencu i *srca tame* na nekom drugom mjestu krenu na ostvarivanje ...”¹⁸

Stoga, kako bi to argumentirao a istovremeno i objasnio riječi koje su mu pripisane povodom Tuđmanova obraćanja pobunjenim Srbima, Aralica uzvraća očevim riječima:

“Ne budi nacionalist, što je za njega značilo: Ne mrzi Srbe! To je za njega bilo shvatljivo. Među Srbima je imao rođake, potomke dviju Revačevićevih sestara udanih za Srbe. Saku, Jakovinu, a iznad svih moju tetu Maru Rišćanicu! Među njima je imao prijatelje, Manojloviće, Radiće, Bunčiče, Rašiče, Štrpce i Vujasinoviće! Imao je među njima i neprijatelje, one koji su mu slali poruke da će ga ubiti ne bude li slijep na oba oka! Zbog tih koji su mu radili o glavi, nije zamrzio ni rođake ni neprijatelje. (...) Njemu je značenje da je netko Srbin a netko Hrvat ostalo nedirnuto, neumanjeno činjenicom da smo ljudi, ni činjenicom da smo rođaci i prijatelji. Mrziti ne valja, a razlikovati se mora, jer je to dobro, jer u priznavanju razlike poštujemo jedni druge. To je čača iskazivao ovako: “Neka njima bude njihovo, a nama neka ostane naše!” (...) “neka oni ostanu na svojoj strani, a mi ćemo ostati na svojoj”. Dakako, temelj je njegove izreke da *svatko ostane na svojoj strani* bila naša rijeka i njene dvije obale, njene dvije strane. Ali se ta temeljna slika mogla proširiti i na sve ostalo što se ubraja u sadržaj dvaju usporednih svjetova. Našega i njihova! Mi ne smijemo dirati njihov svijet, kao što oni ne smiju dirati naš! Posezanje za onim što pripada drugome smrtna je uvreda onoga komu to pripada. A uvreda nad uvredama je želja da se nad drugim i s drugim vlada! To nikakvu dobru ne vodi! Neka svatko sa sobom upravlja!”¹⁹

¹⁷ Isto, str. 779.

¹⁸ Isto, str. 779-780.

¹⁹ Isto, str. 943-944.

U navedenim riječima, držim, nije teško nazrijeti djeliće odgovora na objede i diskvalifikacije koje su mu udijelili neki od njegovih kritičara, a predstavljaju najdublja uporišta njegova ljudskog i spisateljskog svjetonazora.

3. Iz ovakvog, uistinu nedostatnog p/opisa nije teško zaključiti da je u svojoj naraciji Aralica počesto posezao za različitim sadržajima iz tradicijske/pučke kulture, retoričkim oblicima, legendama, predajama, zapisima, paremiološkim oblicima (senten-cama, poslovicama, mudrostima)... U njima pohranjeno obilje narodne mudrosti i pre-dajnog iskustva, na podlozi nesvakidašnje frekventnosti u djelu, govori da se njime koristio svjesno i s ciljem da svojemu pripovijedanju priskrbi težinu univerzalnih opće-ljudskih poruka. Istovremeno mu je omogućavalo da prostor, vrijeme i likove, s njima primjerenom životnom filozofijom, izrazi njima najprimjerenijim jezičnim ruhom i iskustvima te tako uvjerljivim učini jedan svijet/kraj koji nosi kao najdublje iskustvo svoje književnosti. Kako je riječ o jednom stoljeću dugom vremenskom periodu, Aralica ga je oblikovao – po njemu – najprikladnijim sredstvima i načinima, dakle jezikom i u jeziku pohranjenim oblicima kao znakovitu dijelu identiteta jednoga kraja. A upravo je po njima Aralici književnost sadržajno prepoznatljiva i različita od književnosti njegovih suvremenika. Istovremeno je ona i potvrda da je ljudski život neiscrpno vrelo kojim se njegova književnost nadahnjuje i u kojoj nalazi najdublje svoje poticaje, dakako u individualnom omjeru književnih sastojaka.

Literatura

1. Ivan Aralica, (2009.): *Život nastanjen sjenama*, Znanje: Zagreb.
2. *Aralica u očima književne kritike*, (2006.), knjiga I i II, Znanje: Zagreb. (Priredila Hrvojka Mihanović –Salopek)
3. Vladimir Ardalić, (2010.): *Bukovica: narodni život i običaji*, SKD Prosvjeta: Zagreb.
4. Ivan J. Bošković, (2010.): *Književna kronika*, u: *Forum*: mjesečnik Razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti, god. 49, knj. 82, br. 7-9 (srpanj-rujan).
5. Michael de Certeau, (2002.): *Invencija svakodnevice*, Naklada MD: Zagreb.
6. Pieter Plas, (2008.): *Narod, govor, Akademija: Interdiskurzivnost i kolektivni identitet u jednoj sjevernodalmatinskoj etnografiji 1899.-1900.*, u: *Narodna umjetnost* 45/2.
7. Tomas Stearns Eliot, *Tradicija i individualni talent*, cit. prema: Miroslav Beker, (1999.): *Moderne književne teorije*, MH: Zagreb.
8. Marko Dragić, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, (2009.): *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, vol.17: Split.

Ivan Bošković

UDC: 821.163.42:39-05 Ardalić, V.
821.163.42.09 Aralica, I. : 39
394 (497.5-3 Bukovica)
Original scientific paper

TRADITIONAL ELEMENTS IN ARDALIĆ'S ARALICA'S WORKS

Abstract: *Except as a noted name in contemporary literature, Aralica is also known as the "Homer of Promina", and his work as an Dalmatian equivalent of Odyssey of Dalmatian Zagora. In part these attributes should be supported by the fact that history and modernity of the Dalmatian inland, with all forms of its material and spiritual culture, have nowhere found such a profound and eloquent literary expression as in his books. Against the background of the historical reality that the author takes as his theme, in Aralica's books a Braudelian history of a land, an „under the table“ history which cannot be found in great herbarias, speaks and lives. His is a history that feeds on everyday life, customs, habits, buildings, songs and fiddle, the words of the story tellers, curses, revenge ...; the history that owes its duration to man's struggle for survival, weather adversities and imperatives. According to these guidelines Aralica's work, like the work of authors coming from similar backgrounds (Božić, Raos, Jelić), represents a treasury of data about the region and an inexhaustible well of folklore and tradition. In my view, Aralica's materials actively correspond with some of the content and themes addressed in Ardalić's Bukovica: folk life and customs. Composed in response to the initiative of the Yugoslav Academy of Arts And Sciences' Committee for National Life and Customs in 1890s Ardalić's book describes the life and customs in the Bukovica region. It follows the questionnaire made and distributed by Antun Radić in 1897 with the aim of encouraging preservation of authentic traditional folk / popular culture.*

This paper focuses on the aspects of the traditional culture built in Aralica's literature, with the awareness that tradition, with a large spectrum of its materials and forms, is not "just a series of sentimental reminiscences, but a living organism in which past and present form a whole."

Keywords: *Aralica, traditional and folk treasury, the end of history, Ardalić*

Ivan Bošković

UDC: 821.163.42:39-05 Ardalić, V.

821.163.42.09 Aralica, I. : 39

394 (497.5-3 Bukovica)

Lavoro scientifico originale

ATTIVITÀ TRADIZIONALI NEL LAVORO DI ARDALIĆ E DI ARALICA

Riassunto: *Oltre il nome prominente della modernità letteraria, Aralica è stato accettato come “Omero di Promina” e la stessa opera come una sorta di “Odissea della retroterra dalmata.” La parte di questi attributi deve essere ricercata nel fatto che la storia e la modernità della retroterra di Dalmazia con tutte le forme della sua cultura materiale e spirituale, ha trovato da nessuna parte una tale espressione profonda ed eloquente letterario in quanto nei suoi libri. Sullo sfondo della realtà storica che si occupa, nei libri di Aralica parla e vive la storia di una regione, la storia di Braudel per qui non c'era posto negli erbarii grandi. Questa è la storia della propria vita quotidiana, costumi, abitudini, edifici, canzoni e violino, parole del narratore nelle maledizioni, vendette ...; la storia che la sua durata deve ringraziare alla lotta dell'uomo per la sopravvivenza, avversità atmosferiche e compiti. Secondo tali orientamenti il lavoro di Aralica, come le opere di scrittori simili (Božić, Raos, Jelić), rappresenta un repository di dati della regione ed è un pozzo inesauribile folcloristico e tradizionale.*

Le aziende quotate di Aralica, credo, sono in una corrispondenza attiva con alcuni contenuti che si occupa il libro di Ardalić “Bukovica, vita e costumi popolari”. Costituita sulla iniziativa del Comitato Nazionale per la vita e i costumi popolari JAZU anni 90-a del 19 secolo, vale a dire, il libro di Ardalić descrive la vita e le usanze del territorio di Bukovica ed è basato su un questionario che nel 1897 Antun Radić ha compilato e ha inviato con il desiderio di conservare e di salvataggio di una autentica cultura popolare/tradizionale.

In questo lavoro, l'accento è posto su quelle strutture della cultura tradizionale costruita nella letteratura di Aralica, sempre con la consapevolezza che la tradizione, in una vasta gamma di materiali e forme non è “solo una serie di reminiscenza sentimentale, ma un organismo vivente, in cui passato e presente, formano un insieme.”

Parole chiave: *Aralica, tesoreria tradizionale e folcloristica, storia di regione, Ardalić.*